

מבנה המילה

יעדי ההערכה העיקריים

לבדוק ולפתח:

- הבנה של מונחים לשוניים ויכולת להשתמש בהם.
- חשיבה לשונית באמצעות התבוננות פרטנית ואנליטית.
- שילוב של ידע לשוני עם ידע מטא-לשוני התפתחותי ותלוי הוראה ברמה של: הבנה - בדיקת מודעות; שיפוט - התלמידים נדרשים לנמק; הפקה - התלמידים נותנים דוגמה, משבצים אותה במשפט וכדומה.
- מודעות לשונית למבנה המילה (שורש ותבנית).

מילות מפתח:

- שורש
- תבנית
- משמעות
- חריזה

תיאור כללי

במרכז המשימה חשיבה לשונית על מבנה המילים בשפה העברית: השורש והתבנית. המשימה מעודדת יכולת פירוק, מיון ואינטגרציה של יסודות לשוניים.

ידע נדרש: המשימה מתאימה לכל תלמידי כיתה ח. אמנם יש במשימה הישענות על ידע קודם, אך ניתן לצפות שהתלמידים יוכלו להתמודד עם ידע זה ברמות שונות של חשיבה לשונית. מספר סעיפים במשימה נשענים על ידע בסיסי קיים, הקשור לחלקי הדיבר: פועל, שם עצם, שם תואר, מיליות, וכן על ידע הקשור בשורש, בתבנית ובמשמעות התבנית. חלק ממונחים אלה מוסברים בגוף המשימה, כך שגם תלמידים שאינם בקיאים בהם, יוכלו לבצע.

מבנה המשימה

זמן	מקום	פעילויות	
15 דקות	כיתה	לשון: עקרונות מארגנים של מילים: שורש ומשמעות, תבנית, חריזה, צליל ועוד	חלק א
30 דקות	כיתה	לשון: מבנה המילה, תפיסת התבנית כבעלת משמעות. (אין בכך, כמובן, טענה שלכל תבנית יש משמעות קבועה.)	חלק ב

חלק א: חשיבה על מילים

1. חנשו את אותיות השורש במילים המסומנות בקו, והקיפו כל אחת מהן בעיגול.

01

מטרות

לבדוק הבנה של המושג **שורש** וכן את היכולת לזהות את אותיות השורש בטקסט רציף.

הערות כלליות

- בחרנו לעסוק בנושא **השורש**, כיוון שהוא הנושא המורפולוגי החשוב ביותר, הליבה של המילה העברית, ויש בסיס רחב להנחה שהוא בעל תפקיד מרכזי בהבנת הנקרא.
- שימוש בטקסט רציף מאפשר לזהות את השורש במילים, שאינן בצורת היסוד שלהן (המילים בטקסט נטויות ומלוות במיליות קישור).
- הטקסט כתוב בכתב מלא, ולכן יש לקבל כנכון גם סימון של אותיות שנוספו בכתב המלא, אך, כמובן, רק אם הן שייכות לאותיות השורש. דוגמה: סימון של האותיות **ג'ו'ו'ן** במילה **ומגוון**.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

- רמה 4** תשובה מלאה: זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-9, 10 מילים: צ'פ'ן, פ'ת'ח', ח'ד'ש', ד'יר', ש'כ'ר', ג'ו'ן, פ'ע'ל', ר'ת'ק', מ'ש'ד', נ'פ'ש'.
- רמה 3** תשובה חלקית: זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-7, 8 מילים.
- רמה 2** תשובה חלקית: זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-6 מילים לפחות.
- רמה 1** תשובה חלקית: זיהוי השורש ב-5 מילים לפחות.

2. ידוע, שאותיות השורש הן מהאותיות החשובות ביותר במילה. כתבו את ההסבר לכך.

02

מטרה

לבדוק כתיבת הנמקה, המוכיחה את ההבנה של המושג **שורש**.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

- רמה 4** תשובה מלאה, הרואה בשורש בסיס של משמעות המילה או בסיס ליצירת מילים חדשות.
- אותיות השורש הן החשובות במילה כי:
 - הן נותנות למילים משמעות ואם נשנה את אותיות השורש, תשתנה גם משמעות המילה.
 - בלעדיהן לא היינו מבינים את פירוש המילה.
- רמה 3** תשובה חלקית או לא מדויקת.
- כי הן הבסיס של המילה.
- הערה:** זהו מידע מכליל מדי, לא מדויק.
- כי אני חושבת שאם נוריד את כל שאר האותיות חוץ מאותיות השורש, עדיין איכשהו אפשר יהיה לקרוא ולהבין את הקטע.

הערה: התשובה עקיפה.

■ אפשר ליצור אתן מילים חדשות.

רמה 2 תשובה חלקית וגם לא מדויקת.

■ כי בלי אותיות השורש אין מילים.

רמה 1 תשובה חסרת משמעות.

■ כי הן מתחילות את המילה ומסיימות אותה.

3. בסעיף זה יש מילים מתוך קטע העיתון שקראתם. כתבו ליד כל מילה - מילה דומה, והסבירו במה היא דומה...

03

מטרות

לבדוק יכולת הפקה של מילים דומות ויכולת הנמקה לשונית, וכן לפתח מודעות לשונית למבנה המילה.

הערה

למרות הדוגמות יהיו תלמידים שייתנו תשובות מגוונות, שאינן קשורות דווקא לשורש, לתבנית, למשמעות או לחרוזה. יש להעדיף את התשובות העוסקות בשורש, בתבנית, בחרוזה ובמשמעות, כפי שהודגם בתחילת הסעיף.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: מילה דומה והסבר מתאים. ההסבר יכול להיות אחיד, כמו בדוגמה הראשונה שלהלן, או מגוון: אותו השורש, אותו הבניין, התייחסות לתבנית, למבנה, לאותיות ולצלילן וכן לשמות פעולה. יש לקבל כתשובה מלאה גם הסברים, שאינם מפורטים ביותר (דוגמה: **מטייל/מהלך - שניהם בזמן הווה**).

■ המילה מילה דומה במה המילה דומה?

השפּרָה	הבטָחה	אותו מס' הברות, נגמר ומתחיל באותו הצליל - A ואותה תבנית.
מְגַנֵּן	מְסַפֵּר	אותו מס' הברות, מתחיל באותה אות, אותה תבנית.
מְטַיֵּל	מְקַבֵּל	אותו מס' הברות, נגמר ומתחיל באותו הצליל - A ואותה תבנית.
התְפַתֵּחַ	התקלֵחַ	אותו מס' הברות, נגמר ומתחיל באותו הצליל ובאותה התבנית.
מוֹשֵׁךְ	נושֵׁךְ	אותו מס' הברות, נגמר ומתחיל באותו הצליל - O, ואותה תבנית.

■ המילה מילה דומה במה המילה דומה?

השפּרָה	הגברה	חרוזים
מְגַנֵּן	מטרד	אותה תבנית
מְטַיֵּל	מְתַיֵּר	אותה משמעות
התְפַתֵּחַ	התלהב	פועל בבניין משותף
מוֹשֵׁךְ	משיכה	אותו שורש

רמה 3 מילה מאותו השורש או מאותו המשקל/הבניין **אך לא** מילה נטויה, שעוברת שינוי דקדוקי במין, במספר, בגוף ובזמן (כגון: **מטייל/מטיילים** או **מטייל/טיילתי**). תשובה נכונה היא רק מילה שעברה שינוי של גזירה, כלומר, מילה מאותו השורש, שהיא ערך מילוני אחר מהמילה המקורית (כגון: **מטייל/טיילתי**). נוסף על כך, חסר הסבר על סוג הדמיון, או שההסבר בלתי סביר.

■ **המילה מילה דומה במה המילה דומה?**

השְׁכָּרָה	הזמנה	-
מְגִנָּן	משפט	-
מְטִיל	מְזַמֵּר	-
הַתְּפִיחַ	התלבש	אותו הדבר
מוֹשֵׁךְ	זורק	אותו הדבר

רמה 2 מילה נחרזת או קרובה פונולוגית (**מושך/להשתכשך**), או קרובה סמנטית (**מטייל/רץ, מגן/הרבה, מטייל/תייר, התפתח/גדל**), וכן מילה נטויה (**מטייל/מטיילים, מטייל/טיילו**). נוסף על כך, אין הסבר על סוג הדמיון, או שההסבר בלתי סביר.

רמה 1 תשובה חסרת משמעות.

4. הנה כמה תשובות, שנתנו שלושה תלמידים... לפי איזה עיקרון השלים כל תלמיד את הזוגות... הוסיפו דוגמה חדשה משלכם...

מטרות

לזהות עקרונות לשוניים מארגנים, ולהפיק דוגמות בהתאם לעקרונות אלה.

הערה

לכל עיקרון רמת קושי שונה. עקרון החריזה הוא הקל ביותר, עקרון השורש הוא ברמה בינונית, ועקרון התבנית הוא הקשה ביותר. בעקרון השורש הדוגמה חשובה יותר מהעיקרון.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

תלמיד א - העיקרון: חריזה

רמה 4 תשובה מלאה: ניסוח של העיקרון ודוגמה, הכוללת חריזה הגיונית. ההכללה של העיקרון חשובה יותר מהדוגמה.

■ עיקרון של חרוזים. דוגמה נוספת: תיק-מצחיק

■ העיקרון: נגמר באותו צליל. דוגמה נוספת: חלון-שעון

■ העיקרון: כל המילים מסתיימות באותה אות. דוגמה נוספת: וילון-בלון

■ העיקרון: הניקוד של שתי האותיות בסוף זהה. דוגמה נוספת: קלמר-מר

רמה 3 תשובה חלקית: ניסוח של העיקרון ללא דוגמה או שהדוגמה שגויה.

■ העיקרון: לפי החריזה והמשקל.

■ העיקרון: חרוזים. דוגמה נוספת: ביצה-ילדה

רמה 2 תשובה חלקית: ניסוח מעורפל של העיקרון (עם או בלי דוגמה מתאימה).

■ העיקרון: הגייה. דוגמה נוספת: שלום-חלום

■ העיקרון: צליל

- רמה 1** תשובה חסרת משמעות: הניסוח שגוי והדוגמה לא מתאימה.
 ■ העיקרון: מה עושה כל דבר. דוגמה נוספת: עיפרון כתב

תלמיד ב - העיקרון: תבנית

05

- רמה 4** תשובה מלאה: ניסוח של העיקרון ודוגמה מתאימה. במקום המונח תבנית אפשר לקבל את המינוח: **בניין / משקל / תבנית ניקוד / מבנה דומה / סימני ניקוד דומים.**

- העיקרון: הניקוד אותו הדבר, הבניין אותו הדבר, והמשקל אותו הדבר, אותה תבנית. דוגמה נוספת: נְלַמֵּד-נְשַׁמֵּר
 ■ העיקרון: תבנית. דוגמה נוספת: קושר-נושר
 ■ העיקרון: צלילים דומים, ניקוד דומה. דוגמה נוספת: שוכח-לוקח
 ■ העיקרון: זה לפי הניקוד. דוגמה נוספת: כותב-שומֵר

- רמה 3** תשובה חלקית: ניסוח של העיקרון אך אין דוגמה טובה, או להפך - הדוגמה טובה, אך העיקרון מעורפל. נקבל כאן את המינוח אותו הצליל במקום המינוח אותה התבנית.

- העיקרון: תבנית. דוגמה נוספת: ארוכה-משפחה

- רמה 2** תשובה חלקית: ניסוח שגוי של העיקרון או ניסוח חלקי, שמזכירים בו אות ראשונה או סימן ניקוד יחיד.

- העיקרון: כל זוג מתחיל באותו צליל. דוגמה נוספת: יִלְקוּט-יִרְדָּן
 ■ העיקרון: שכל המילים מתחילות באותיות מ'. דוגמה נוספת: שר-שיר
 ■ העיקרון: מס' מילים. דוגמה נוספת: שכר-מכר
 ■ העיקרון של חרוזים ותארים. דוגמה נוספת: מכוער-מגעיל, לְמַד-רָכַב

- רמה 1** תשובה חסרת משמעות: הניסוח שגוי והתשובה לא מתאימה.
 ■ העיקרון: אין קשר. דוגמה נוספת: מכונית-צבע
 ■ העיקרון: כדי להראות איך עושים את זה. דוגמה נוספת: עקרון-הכבדה

תלמיד ג - העיקרון: שורש

06

- רמה 4** תשובה מלאה: ניסוח מדויק של עקרון השורש, כולל דוגמה מתאימה.

- העיקרון: שורש. דוגמה מתאימה: לימודים-למידה
 ■ העיקרון: שורש. דוגמה מתאימה: גר-התגורר

- רמה 3** תשובה חלקית: ניסוח לא מדויק של העיקרון (כגון: **אותה משמעות, אותן אותיות**), אך הדוגמה נכונה. בפעילות זו הדוגמה חשובה יותר מניסוח העיקרון.

- העיקרון: הטיית הפועל. דוגמה: הלך-הליכה
 ■ העיקרון: פועל אחר. דוגמה נוספת: פעיל-פעילות
 ■ העיקרון: להשתמש באותה המילה רק קצת באחרת, אותה המילה רק להזליף אותיות. דוגמה: עוזר-עזרה

- רמה 2** תשובה חלקית: ניסוח מדויק של העיקרון אך הדוגמה אינה מתאימה.

- רמה 1** תשובה חסרת משמעות: ניסוח שגוי ודוגמה לא מתאימה.
 ■ העיקרון: לשנות את האותיות: שאגה-אגשה

חלק ב: אפשר להבין!?

הערה כללית

השורשים הם עיצוריים בלבד, ולכן אינם יכולים להוות מילה. כדי ליצור מילה, יש להוסיף תבנית, שהיא יחידה מופשטת, המוסיפה לשורש צלילים, מחד גיסא, כדי שיהיה אפשר לבטא את המילה, וכן משמעות ממיינת (אדם, מכשיר וכדומה), שתוכל לסייע ביצירת מילה ייחודית. לפעלים ולשמות יש תבניות ייחודיות משלהם. היכולת לאתר את התבנית במילה, להבין את משמעותה ולקשר אותה לתבניות דומות, לחלקי הדיבר השונים, הכרחית בגיבוש לשון אוריינית.

1. הקיבו בעיגול את כל הפעלים המופיעים כאן: ...

07

מטרה

לזהות את מבנה הפעלים בטקסט חסר משמעות - על-פי הבניין ועל-פי המוספיות.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: סימון של שלושת הפעלים.

■ מלרתי, קימסתי, הדסלתי

רמה 3 תשובה חלקית: סימון של שני פעלים.

■ מלרתי, קימסתי

רמה 2 תשובה חלקית: סימון של מילים רבות מדי (מקצתן פעלים ומקצתן לא), או סימון של פועל אחד בלבד.

■ מלרתי, התטר, קימסתי, הדסלתי

■ מלרתי

רמה 1 תשובה שגויה: סימון של מילים שאינן פעלים.

■ המנסל, הדסוס

2. ניצד ידעתם שאלה פעלים? מה הם הסימנים לכך? ציינו לפחות שני סימנים.

08

מטרות

לבדוק הבנה ויכולת הנמקה של הבנה זאת, הקשורה למבנה הפועל.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: הכללה של לפחות שני סימנים. ניסוח מדויק. סימנים אפשריים:

סופית -תי, בניין, זמן, גוף, מין וכדומה.

■ לפי הבניינים והדגשים. מלרתי למשל הוא מבניין קל עבר, קמסתי - פיעל (דגש חזק

בבניין פיעל בע' הפועל), הדסלתי - הפעיל.

הערה: כאן צוינו הזמן והבניין כסימנים לזיהוי פעלים.

■ אי אפשר להוסיף להם (לפועל) ה' הידיעה, וזה לא מילות קישור ולא מילות.

הערה: הסבר זה קביל, על אף שהוא מנוסח על דרך השלילה.

- המילה הראשונה - מלרתי - משום שבדרך כלל מתחילים משפט בפועל, ויש לו גוף וזמן.
- המילה השנייה - קמסתי - משום שהזמן שלו בעבר ויש לו גוף.
- המילה השלישית - הדסלתי - יש לו גוף ויש לו זמן.

רמה 3 תשובה חלקית: הכללה של סימן אחד מנוסחת בדיוקנות או ציון של שני סימנים בניסוח לא מדויק (דוגמה: במקום **בניין** נכתב **ניקוד**).

- הסימנים שידעתי שאלו פעלים הם המוספיות של ה-ת' וה-י' (אותיות איתן).
- כי זה דברים שהוא עשה. ה-"תי" מופיעה בכל המילים.
- הסימנים -תי היא הסימן לכך.

רמה 2 תשובה חלקית: תשובה מעורפלת בלי שום סימנים.

- הסימנים לכך - שרק זה נשמע כפעלים, ולא נשמע כשמות.
- נעזרתי במילות מְעַבְר. מלרתי - היא לפני "את", קמסתי - לפני "אותו" ו"הדסלתי" לפני השם ולפי השמיעה!
- **הערה:** זהו הסבר תחבירי בעיקרו.
- כי המילים שהשתנו נשמעות כמו מילים (פעלים) בעברית.

רמה 1 תשובה חסרת משמעות.
 ■ לפי דעתי לפי האות ה.

3. העתיקו מתוך: מְלַרְתִּי אֶת... מילים שהן שמות עצם, ומילים שהן שמות תואר.

מטרה

לזהות שמות עצם ותארים על-פי התבנית.

מחווון (כולל הסברים ודוגמות)

א. שמות עצם

רמה 4 תשובה מלאה: שלוש המילים המבוקשות, עם או בלי ה' הידיעה.

- מנסל, תטר, מרטצה
- המנסל, התטר, למרטצה

רמה 3 תשובה חלקית: שתי מילים מהשלוש, בלי תוספות של טעויות.

- מנסל, תטר
- המנסל, מרטצה

רמה 2 תשובה חסרה או שגויה חלקית: רק מילה אחת נכונה מתוך השלוש, או שתי מילים בתוספת טעות/טעויות.

- התטר, את, של
- הדסום, התטר, הזפיץ

רמה 1 תשובה שגויה.

ב. שמות תואר

10

רמה 4 תשובה מלאה: שתי המילים המבוקשות, עם או בלי ה' הידיעה.

■ הדסום, הזפיץ

■ דסום, זפיץ

רמה 3 תשובה חלקית: מילה אחת נכונה מתוך השתיים, בלי תוספת טעויות.

■ זפיץ

■ הדסום

רמה 2 תשובה שגויה חלקית או תשובה חסרה: רק מילה אחת נכונה מתוך השתיים, או שתי מילים נכונות בתוספת טעות/טעויות.

■ הדסום, הטתר, הזפיץ

■ הזפיץ, התטר, קמסתי, הדסלתי

רמה 1 תשובה שגויה.

4. כתבו כל מה שאתם יכולים לדעת על המילה לְמִרְטָצָה.

11

מטרות

לבדוק את היכולת לתפוס את התבנית כיחידה בעלת משמעות, וליצור הכללה הקשורה למבנה המילה.

מחונן (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: כל הרכיבים - ל' היחס; משקל של מקומות של כלים או של שם מופשט או התייחסות לכך שזה שם עצם; שורש. אין לדרוש אמירות מסובכות ומדויקות.

■ אני יודעת שהיא שם עצם ושזה כלי כלשהו, או מקום כלשהו, ששמים בו משהו. אותה תבנית של משטרה, מפקדה.

רמה 3 תשובה חלקית: שתי הכללות ברמת הכללה גבוהה.

■ שהם רוצים ללכת לאן שהוא (-). שזה שם עצם.

רמה 2 תשובה חלקית: שני רכיבים, שאינם ברמת הכללה גבוהה, או תשובה חסרה, בתוספת דוגמה של מילה קיימת מאותה התבנית או דומה לה.

■ השורש ר.ט.צ. למרטצה - שם מקום או חפץ

■ למריצה

■ למשתלה

רמה 1 תשובה חלקית: אמירה שמראה הבנה שזו מילת תפל, או תשובה חסרת משמעות.

■ זו מילה לא ברורה ולא מובנת, ואין לה משמעות בשפה העברית.

5. ליד כל מילה כתבו מילה מוכרת בעברית, הדומה לה... בתבנית שלה.

12

מטרה

לבדוק יכולת הפקה בהתייחס לתבנית נתונה.

הערה

בסעיף זה שמונה מילים. בפעלים מידת ההצלחה של התלמידים גדולה; בשם ממשקל קטל - מידת ההצלחה קטנה ביותר; בשמות תואר - מידת ההצלחה בינונית.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: 7, 8 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש (מספר זהה של עיצורי השורש).

■ מְלַחֵם - חלמתי; מְנַסֵּל - מְשַׁפֵּה; דָּסוּם - חָלוד; תִּטֵּר - גָּנָן; זָפִיץ - אָדִיב; קִמְסְתִי - תִּקְנֵנִתִּי; הִדְסְלֵתִי - הכנסתי; מְרִטְצָה - מסעדה

רמה 3 תשובה חלקית: 6, 7 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש (מספר זהה של עיצורי שורש); או מילה קיימת בעברית במבנה דומה בשינוי קל (מְרִטְצָה - מְגַרְפָּה).

רמה 2 תשובה חלקית: 4, 5 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש (מספר זהה של עיצורי שורש), או מילה קיימת בעברית, הדומה דמיון חלקי בתבנית (מְנַסֵּל - בְּרִזָּל), או מילה שאינה קיימת בעברית אך דומה לה דמיון מלא בתבנית (מְנַסֵּל - מְטָקֵל; מְרִטְצָה - מְרַצָּה).

רמה 1 תשובה חלקית: 3 מילים נכונות, או פחות, או מילה הדומה דמיון פונולוגי חלקי בלבד למילה המקורית (הִדְסְלֵתִי - הִזְלֵתִי; מְרִטְצָה - רִיצְפָּה).

6. מה גורם למילים שבסעיף הקודם להיות בלתי מובנות...? מה גורם להן להיות דומות למילים בעברית...?

13

מטרות

לבדוק הבנה ויכולת הכללה לגבי השורש כמרכיב מרכזי במשמעות המילה ולגבי התבנית.

הערה

ככול שרמת המפורשות של ההסבר שניתן, עולה, התשובה ברמה גבוהה יותר.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

רמה 4 תשובה מלאה: הסבר מפורש על תבנית שווה ועל שורש תפל.

■ החזיפו את אותיות השורש, אבל השאירו את התבנית. לדוגמא: התהלכו = השורש ה'ל'כ', התנסו.

■ הגורם למילים בשפה המוזרה להיות שונות מן המילים בעברית היא אותיות השורש, כי אם היו מכניסים את אותיות השורש פנימה הייתה מתקבלת מילה הגיונית.

8. כתבו משפט עברי מוזכר, שדומה במבנה המילים שלו למשפט: מלרתי את המנסל הדסום.

15

מטרה

להתנסות בהפקה של משפט שלם - על-פי תבניות נתונות.

הערה

בניסוי התברר, שמידת ההצלחה של תלמידים במציאת מילה דומה למילה **המנסל** - קטנה ביותר; לתואר - ההצלחה בינונית; לפועל בעבר - הצלחה גדולה!

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

- רמה 4** תשובה מלאה: התאמה מלאה בכל שלוש מילות התוכן.
 ■ לקחתי את המסמר החלוד.
 ■ שברתי את המברג העקום.
- רמה 3** תשובה חלקית: התאמה בשתי מילות תוכן אך יש שיבוץ של מילת תפל אחת במשפט.
 ■ מצאתי את המַפְסֵל הקסום.
- רמה 2** תשובה חלקית: התאמה רק בשתי מילות תוכן.
 ■ המַטְעֵן הדפוק.
- רמה 1** תשובה חלקית: התאמה רק בבניין קל / עבר / גוף ראשון.
 ■ גמרתי את...

9. מה אפשר ללמוד... על מבנה המילים... ועל המשמעות של המבנה? מה מספק למילה את המשמעות הכללית... ומה את המשמעות הייחודית?

16

מטרה

ליצור הכללות הקשורות למבנה המילים.

מחווין (כולל הסברים ודוגמות)

- רמה 4** תשובה מלאה: הכללות יפות על שורש, על תבניות ועל מוספיות וכל הכללה דקדוקית אחרת. ברמה זאת יש להקפיד גם על רמת הניסוח, על שגיאות דקדוקיות ועל שגיאות כתיב.
- בשפה העברית לכל מילה יש תבנית שבה משבצים את השורש וכך נוצרת משמעות חדשה למילה, אך לפעמים יכול לקרות שהשורש ייצור מילה, שלא קיימת כלל בשפה העברית.
- משמעות כללית - תבנית; משמעות ייחודית - השורש.
- את המשמעות הייחודית מספק השורש ואת הכללית התבנית. כשהם ביחד מסתרגים הם יוצרים מילה חדשה בעלת משמעות. אם השורש לא קיים וגם אם הוא מסתרג בתבנית - ניצור מילה לא מובנת, אבל בכל זאת אפשר להפריד בין השורש לבין התבנית ולהכניס לתבנית שורש שקיים בשפה העברית. אז נקבל מילה בעלת משמעות שאנחנו נבין.

■ אפשר ללמוד מפעילות זו שאפילו אם משנים את האותיות, המבנה נשאר אותו דבר, אם מתעמקים במילה. מה שמספק את המשמעות הייחודית הוא - המשמעות של אותיות והשורש. והכללית - המבנה, התבנית, והדמיון.

רמה 3 תשובה חלקית: מידע מלא (כמו ברמה 4), אך הניסוח מעורפל/לקוי.

רמה 2 תשובה חלקית: רק שורש ואולי עוד רכיב - בלי הכללה.

■ השורש הוא זה שמספק את המשמעות למילה.

■ מבנה המילים בנוי משורש. כל מילה יש לה שורש.

■ אפשר ללמוד שאם משנים את אותיות השורש של המילה, המילה משתנה ומקבלת משמעות אחרת.

רמה 1 תשובה חסרת משמעות: תשובה מעורפלת על ייחוד השפה העברית או תשובה לא לעניין.

■ אני הבנתי מפעילות זאת על איך מילים אמורות להיכתב ומה קורה אם אני מוסיפה אות או שתיים.

■ אפשר ללמוד שהשפה ברורה וקלה.

■ אנחנו מחליטים על המילים, ואם יש משהו שהוא לא הגיוני, אז אנחנו לא שמים אותו בתקן המילים ואף אחד לא מבין, אז פשוט לא רואים שהוא מופיע.

מבנה המילה - ריכוז המחווניים למשימה

חלק א

רמה 1	רמה 2	רמה 3	רמה 4	עמוד	סימול מחשב
זיהוי השורש ב-5 מילים ופחות.	זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-6 מילים לפחות.	זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-7, 8 מילים.	זיהוי נכון של כל אותיות השורש ב-9, 10 מילים.	2	01
תשובה חסרת משמעות.	תשובה חלקית וגם לא מדויקת.	תשובה חלקית או לא מדויקת.	תשובה, הרואה בשורש בסיס של משמעות המילה או בסיס ליצירת מילים חדשות.	2	02
תשובה חסרת משמעות.	מילה נחרזת או קרובה פונולוגית/סמנטית וכן מילה נטויה. אין הסבר על סוג הדמיון, או שההסבר בלתי סביר.	מילה שעברה שינוי של גזירה. חסר הסבר על סוג הדמיון, או שההסבר בלתי סביר.	מילה דומה והסבר מתאים.	3	03
ניסוח שגוי ודוגמה לא מתאימה.	ניסוח מעורפל של העיקרון (עם או בלי דוגמה מתאימה).	ניסוח של העיקרון ללא דוגמה, או שהדוגמה שגויה.	עקרון החריזה: ניסוח של העיקרון ודוגמה לחריזה הגיונית.	4	04
ניסוח שגוי ודוגמה לא מתאימה.	ניסוח שגוי של העיקרון או ניסוח חלקי, שמזכירים בו אות ראשונה או סימן ניקוד יחיד.	ניסוח של העיקרון אך אין דוגמה טובה, להפך - הדוגמה טובה, אך העיקרון מעורפל.	עקרון התבנית: ניסוח של העיקרון ודוגמה מתאימה.	5	05
ניסוח שגוי ודוגמה לא מתאימה.	ניסוח מדויק של העיקרון אך הדוגמה אינה מתאימה.	ניסוח לא מדויק של העיקרון אך הדוגמה נכונה.	עקרון השורש: ניסוח מדויק של העיקרון ודוגמה מתאימה.	5	06

חלק ב

רמה 1	רמה 2	רמה 3	רמה 4	עמוד	סימול מחשב
סימון של מילים שאינן פעלים.	סימון של מילים רבות מדי, או סימון של פועל אחד בלבד.	סימון של 2 פעלים.	סימון של 3 פעלים.	6	07
תשובה חסרת משמעות.	תשובה מעורפלת בלי שום סימנים.	הכללה של סימן אחד מנוסחת בדייקנות או ציון של שני סימנים בניסוח לא מדויק.	הכללה של לפחות שני סימנים. ניסוח מדויק.	6	08
תשובה שגויה.	מילה אחת נכונה, או שתי מילים נכונות בתוספת טעות/טעויות.	שתי מילים מבוקשות.	שמות עצם: שלוש מילים מבוקשות.	7	09
תשובה שגויה.	מילה אחת נכונה, או שתי מילים נכונות בתוספת טעות/טעויות.	מילה אחת נכונה מתוך השתיים.	שמות תואר: 2 המילים המבוקשות.	8	10

רמה 1	רמה 2	רמה 3	רמה 4	עמוד	סימול מחשב
הבנה שזו מילת תפל, או תשובה חסרת משמעות.	שני רכיבים, שאינם ברמת הכללה גבוהה, או תשובה בתוספת דוגמה של מילה קיימת מאותה תבנית או דומה לה.	שתי הכללות ברמת הכללה גבוהה.	כל שלושת הרכיבים.	8	11
3 מילים נכונות או פחות, או מילה הדומה דמיון פונולוגי חלקי בלבד למילה המקורית.	4, 5 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש, או מילה בעברית, הדומה דמיון חלקי בתבנית, או מילה שאינה קיימת בעברית, אך יש לה דמיון מלא בתבנית.	6, 7 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש, או מילה בעברית במבנה דומה.	7, 8 מילים בעברית - כל מילה דומה למילה המקורית בתבנית, בנטייה ובשורש.	9	12
תשובה חסרת משמעות.	התייחסות מעורפלת לשורש או לתבנית או להטיות.	התייחסות רק לכך שהשורש הוא תפל.	הסבר מפורש על תבנית שווה ועל שורש תפל.	9	13
התשובה אינה מתאימה לדרישות.	רוב המילים הן הטיות שאינן משובצות בתבניות, וכן מילים שיש בהן תוספות ושינויים של אותיות השורש.	4 מילים לא נטויות, המשובצות בתבניות שונות, ללא תוספות.	5, 6 מילים נכונות - לפי דרישת הסעיף.	10	14
התאמה רק בבניין קל / עבר / גוף ראשון.	התאמה רק בשתי מילות תוכן.	התאמה בשתי מילות תוכן, אך יש שיבוץ של מילת תפל אחת במשפט.	התאמה מלאה בכל שלוש מילות התוכן.	11	15
תשובה מעורפלת על ייחוד השפה העברית, או תשובה לא לעניין.	רק שורש ואולי עוד רכיב - בלי הכללה.	מידע מלא אך הניסוח מעורפל/לקוי.	הכללות יפות על שורש, על תבניות ועל מוספיות, וכל הכללה דקדוקית אחרת.	11	16